

Πρόλογος

Η σειρά *Επίκαιρος Λόγος* αποσκοπεί να συμβάλει δημιουργικά στην προσπάθεια των μαθητών του Λυκείου να αντεπεξέλθουν στις ιδιαίτερες απαιτήσεις του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας, καθώς και των πανελλαδικών εξετάσεων. Όπως υποδηλώνει ο τίτλος της, το περιεχόμενο της σειράς συνίσταται στη διεξοδική εξέταση και ανάλυση «επίκαιρων» θεμάτων. Τα θέματα αυτά, όσο και αν θεωρούνται ενίοτε «κλασικά», δεν παύουν να αφορούν τη σύγχρονη πραγματικότητα και να απασχολούν διαχρονικά κάθε σκεπτόμενο άνθρωπο, όπως άλλωστε αποδεικνύει και η εμπειρία των πανελλαδικών εξετάσεων.

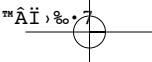
Με την προσδοκία, λοιπόν, ο *Επίκαιρος Λόγος* να αποτελέσει έναν πλήρη και χρηστικό οδηγό για την πραγμάτευση όλων των θεμάτων που περιέχονται στα σχολικά βιβλία της Έκθεσης-Έκφρασης των τριών τάξεων του Λυκείου, καθώς και επιπλέον θεμάτων σύγχρονου προβληματισμού, κάθε θεματική ενότητα των βιβλίων της σειράς περιλαμβάνει:

- ✓ Αναλυτική **θεματική προσέγγιση** της έννοιας/του φαινομένου που πραγματεύεται η ενότητα. Στην προσέγγιση αυτή παρέχεται επαρκές πληροφοριακό υλικό εμπλουτισμένο συχνά με σχετικά παραθέματα-πηγές επιχειρημάτων.
- ✓ Προτεινόμενες **θεματικές προεκτάσεις**, όπου αναφέρονται τα θέματα με τα οποία μπορεί να συνδεθεί η εκάστοτε έννοια, προκειμένου ο ενδιαφερόμενος να ανατρέξει και σε αυτά για περαιτέρω ενημέρωση/γνώσεις.
- ✓ **Ερμηνεία βασικών λέξεων, όρων, φράσεων** που αφορούν το εκάστοτε θεματικό πεδίο, με στόχο τη διασάφηση εννοιών και τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου των μαθητών.
- ✓ **Απόψεις, γνώμες, ιδέες** διάφορων επιφανών προσώπων –εκπροσώπων της επιστήμης, της τέχνης, της πολιτικής, του δημοσιογραφικού λόγου κ.λπ.–, οι οποίες στοχεύουν στον περαιτέρω προβληματισμό και στην άντληση επιχειρημάτων σχετικά με το εκάστοτε θέμα.
- ✓ **Κείμενα για εξάσκηση**, όπου προτείνονται ορισμένα, σχετικά πάντα με το εξεταζόμενο θέμα, κείμενα, τα οποία προέρχονται από διάφορες πηγές (από τον Τύπο, το διαδίκτυο, τη σχετική δοκιμιογραφία κ.λπ.) και συνοδεύονται από ασκήσεις διάφορων τύπων (περίληψης, κατανόησης κειμένου, δομής, λεξιλογικές κ.λπ.), με στόχο την εξάσκηση στην επεξεργασία κειμένου.

- ✓ **Σχετικό θέμα εξετάσεων** πανελλαδικού επιπέδου που έχει δοθεί στο παρελθόν αναφορικά με την έννοια/το φαινόμενο που πραγματεύεται η ενότητα.
- ✓ **Πρόσθετα κείμενα** (χωρίς ασκήσεις) για μελέτη και αυτενέργεια, τα οποία προσφέρουν περαιτέρω γνώσεις, απόψεις και επιχειρήματα σχετικά με κάθε έννοια/φαινόμενο.
- ✓ **Προτεινόμενα θέματα παραγωγής γραπτού λόγου** εντός συγκεκριμένου κάθε φορά επικοινωνιακού πλαισίου (π.χ. άρθρο, ομιλία, επιστολή, δοκίμιο). Τα θέματα αυτά αφορούν διάφορες παραμέτρους της έννοιας/του φαινομένου που μελετάται.
- ✓ **Κριτήριο Αξιολόγησης** τύπου πανελλαδικών εξετάσεων, με το οποίο ολοκληρώνεται η θεματική ενότητα.

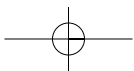
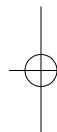
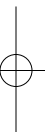
Στο τέλος κάθε βιβλίου δίνονται ενδεικτικές **απαντήσεις σε όλες τις ασκήσεις** που υπάρχουν σε αυτό (στα κείμενα για εξάσκηση, στα θέματα εξετάσεων, στα κριτήρια αξιολόγησης), καθώς και κατευθυντήριες γραμμές (διαγράμματα) για την ανάπτυξη των προτεινόμενων θεμάτων παραγωγής γραπτού λόγου. Περιέχεται, επίσης, **ευρετήριο θεμάτων**, το οποίο διευκολύνει τον μελετητή (μαθητή, διδάσκοντα) στην εύρεση του όποιου ειδικού θέματος μπορεί να τον ενδιαφέρει.

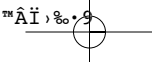
Οι συγγραφείς

Περιεχόμενα

Ανθρωπισμός	9
Ανθρωπισμός • Κρίση του ανθρωπισμού	
Εθελοντισμός	33
Ανθρώπινα δικαιώματα	52
Ανθρώπινα δικαιώματα • Τα δικαιώματα του παιδιού • Τα δικαιώματα της τρίτης ηλικίας	
• Τα δικαιώματα των ατόμων με ειδικές ανάγκες • Δικαιώματα που αφορούν την ιδιωτική ζωή και τα προσωπικά δεδομένα • Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών • Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις	
Η θέση της γυναίκας στη σύγχρονη κοινωνία	86
Η θέση της γυναίκας στη σύγχρονη κοινωνία • Το γυναικείο κίνημα	
Αρετή – Ηθική	111
Αρετή – Ηθική • Ηθική κρίση • Ηθική και δίκαιο • Ηθική και επιστήμη/τεχνολογία	
Σtereότυπα/Προκατάληψη – Ρατσισμός	146
Σtereότυπα/Προκατάληψη • Ρατσισμός • Ανεκτικότητα • Άτομα με ειδικές ανάγκες	
Μετανάστες/Πρόσφυγες	187
Διαφήμιση	208
Καταναλωτισμός	247
Φύση/Φυσικό περιβάλλον – Οικολογία	273
Φύση/Φυσικό περιβάλλον • Οικολογία/Οικολογική κρίση • Πυρηνική ενέργεια	
• Περιβαλλοντική εκπαίδευση	
Αστυφιλία/Αστικοποίηση – Αποκέντρωση	330
Άγχος	360
Ναρκωτικά	380
Τουρισμός	406
Τουρισμός • Εναλλακτικός τουρισμός • Κοινωνικός τουρισμός • Σχολικές εκδρομές	
Αθλητισμός	438
Αθλητισμός • Αθλητικό ιδεώδες • Φανατισμός-Βία στα γήπεδα • Εκφυλισμός του σύγχρονου αθλητισμού	
Ενδυμασία – Μόδα	470
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	495
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΘΕΜΑΤΩΝ.....	591

Ανθρωπισμός

«Ανθρωπισμός είναι η προσπάθεια του ανθρώπου να γίνει άνθρωπος».

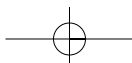
Δημήτρης Χατζής
(λογοτέχνης, 1913-1981)

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Προσδιορισμός και ανάλυση της έννοιας

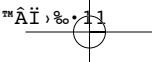
- **Ανθρωπισμός** (ουμανισμός) είναι το πνευματικό κίνημα που εμφανίζεται στην Αναγέννηση (14ος αι.) αρχικά στην Ιταλία και στη συνέχεια και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες ως αντίδραση στον θρησκευτικό δογματισμό και στη μονομέρεια του Μεσαίωνα που κατέπνιγαν την ελευθερία της σκέψης και παρεμπόδιζαν την ανάπτυξη του ορθού λόγου και της επιστήμης. Σκοπός του ήταν η διάπλαση ενός νέου τύπου ανθρώπου, του *καθολικού* (πανεπιστήμονα) *ανθρώπου*, που θα χαρακτηριζόταν από την πολύπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του (αρμονική ανάπτυξη σωματικών και πνευματικών δυνάμεων), την ορθολογική και κριτική στάση απέναντι στα πράγματα, την αγάπη για δημιουργία και την ελευθερία να διαμορφώνει τον κόσμο του και να αποφασίζει για τη μοίρα του. Για την επίτευξη του στόχου αυτού καταλληλότερο μέσο θεωρήθηκε η παιδεία που θεμελιωνόταν στα κλασικά γράμματα και ιδιαίτερα στις αρχές και στις αξίες του κλασικού πολιτισμού. Έτσι ο ανθρωπισμός μέσα από τη μελέτη των κλασικών έργων και την αναβίωση των πνευματικών και ηθικών αξιών του αρχαίου ελληνικού και του λατινικού πνεύματος προέβαλε το ιδανικό του ανθρώπου που είναι δημιουργός του πολιτισμού του και υπεύθυνος για τη μοίρα του.
- Σήμερα αυτή η σημασία του ανθρωπισμού έχει προσλάβει και άλλες προεκτάσεις:
  - Ανθρωπισμός είναι κατ' αρχάς η πίστη στην αξία και στις δυνατότητες του ανθρώπου. Συγκεκριμένα, είναι το σύστημα αξιών και αντιλήψεων που πρεσβεύει ότι ο άν-

- θρωπος είναι το ανώτερο ον της δημιουργίας (ό,τι τελειότερο δημιούργησε η φύση), που δικαιούται να ζήσει, να μορφωθεί και να δημιουργήσει όπως του αξίζει μέσα σε μια κοινωνία που διέπεται από τις αρχές της ελευθερίας και της δικαιοσύνης.
- Με τη στενότερη σημασία του ο ανθρωπισμός δηλώνει την αγάπη, τον σεβασμό και τη φροντίδα για τον άνθρωπο. Ταυτίζεται δηλαδή σ' αυτή την περίπτωση με την ανθρωπιά.
  - Στον χώρο της παιδείας εκφράζει την πολύπλευρη ανάπτυξη του ανθρώπου με τη σωματική, πνευματική, ηθική και ψυχική του καλλιέργεια (ανθρωπιστική παιδεία).
  - Στον επιστημονικό τομέα επίσης ο ανθρωπισμός προεβεί ότι η επιστήμη πρέπει να υπηρετεί τον άνθρωπο, ενώ αντιμάχεται το δόγμα «η επιστήμη για την επιστήμη».
  - Γενικά για τους ανθρωπιστές ο άνθρωπος είναι αξία καθεαυτή. Γι' αυτό πρέπει να αποτελεί σκοπό και όχι μέσο για την επίτευξη κάποιου άλλου σκοπού. Ο άνθρωπος δηλαδή πρέπει να είναι το κέντρο κάθε ατομικής ή συλλογικής δραστηριότητας.
  - Ανώτερος στόχος του ανθρωπισμού είναι η ευτυχία των ανθρώπων, η οποία δεν νοείται μόνο στην ατομική αλλά και στη συλλογική της διάσταση. Η ευτυχία δηλαδή του ατόμου είναι συνάρτηση της ευτυχίας όλων των ανθρώπων της κοινωνίας. Γι' αυτό και αυτό που επιδιώκουν οι ανθρωπιστές είναι η βελτίωση των κοινωνικών συνθηκών, ώστε να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις όλοι οι άνθρωποι να ζουν με αξιοπρέπεια.

Κυριότερες μορφές/εκφάνσεις του ανθρωπισμού από την αρχαιότητα μέχρι τη σύγχρονη εποχή

- **Κλασικός ανθρωπισμός:** Αναπτύχθηκε από τον 5ο αι. π.Χ. και μετά και προήλθε από την ανθρωποκεντρική αντίληψη των αρχαίων Ελλήνων, σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος είναι το μέτρο αξιολόγησης όλων των πραγμάτων (πρβλ. τη ρήση του Πρωταγόρα «πάντων χρημάτων μέτρον άνθρωπος»). Προέβαλε το πρότυπο του καλού καγαθού πολίτη (ισόρροπη ανάπτυξη του σώματος και του πνεύματος του ανθρώπου και παράλληλα καλλιέργεια της πολιτικής του συνείδησης), ενώ βασικές του αξίες ήταν το μέτρο, ο ορθός λόγος, το κάλλος, η αρμονία, η δικαιοσύνη, η ελευθερία κ.λπ.
- **Αναγεννησιακός ανθρωπισμός:** Πνευματική κίνηση της Αναγέννησης που επιδίωκε τη σωματική, ψυχική και πνευματική καλλιέργεια του ανθρώπου μέσω μιας παιδείας που θα στηριζόταν στη σπουδή των κλασικών γραμμάτων (των έργων της κλασικής και της λατινικής αρχαιότητας) και θα εμπνεόταν από τις κλασικές αρχές και αξίες. Πρότυπο του αναγεννησιακού ανθρωπισμού ήταν ο καθολικός άνθρωπος (homo universalis) (βλ. και πιο πάνω, σελ. 9).
- **Χριστιανικός ανθρωπισμός:** Στηρίζεται στην πίστη ότι ο Θεός αποτελεί κέντρο του κόσμου και ο άνθρωπος δημιούργημα και εικόνα του. Πρότυπό του ο ενάρετος άν-

θρωπος που μετουσιώνει σε πράξη τα χριστιανικά ιδεώδη, όπως η αγάπη, η φιλευσπλαχνία, η ταπεινοφροσύνη, η ομόνοια, η ειρήνη, η δικαιοσύνη.

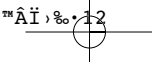
- **Σύγχρονος ανθρωπισμός:** Σύστημα αξιών και στάση ζωής που προσβέει την πίστη στην αξία του ανθρώπου, τον σεβασμό των δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειάς του (βλ. και πιο πάνω, σελ. 9-10).

Αξίες – Ιδεώδη του ανθρωπισμού

Είναι οι διαχρονικές, αναλλοίωτες αξίες που εξυψώνουν τον άνθρωπο πάνω από τη ζωώδη φύση του, αναδεικνύουν τις δυνατότητές του και στοχεύουν στην τελειώσή του ως ατόμου και ως πολίτη.

Ο ανθρωπισμός λοιπόν προσβέει:

- τον σεβασμό και την αγάπη απέναντι στον συνάνθρωπο πέρα από οποιεσδήποτε διακρίσεις, κοινωνικές, ταξικές, φυλετικές, θρησκευτικές κ.λπ. (αναγνώριση των δικαιωμάτων όλων των ανθρώπων, σεβασμός και ανοχή απέναντι στο διαφορετικό, καταπολέμηση της μισαλλοδοξίας και του φανατισμού, ειλικρινής αγάπη και διάθεση προσφοράς στον συνάνθρωπο).
- την προστασία της ελευθερίας (δράσης, έκφρασης, επιλογών, τρόπου ζωής) του ανθρώπου, με συνειδητή ωστόσο αποδοχή των όρων και των δεσμεύσεων που επιβάλλει η ομαλή κοινωνική συμβίωση.
- την ολοκλήρωση της ανθρώπινης προσωπικότητας μέσω μιας παιδείας δημοκρατικής και πολύπλευρης, που θα στοχεύει στην αρμονική ανάπτυξη των πνευματικών, ψυχικών και σωματικών δυνάμεων του ατόμου και στην καλλιέργεια της ηθικής του συνείδησης.
- την πίστη στη λογική του ανθρώπου (απαλλαγή από προκαταλήψεις, δογματισμούς, αυθεντίες).
- την ανάπτυξη της γνώσης και της επιστήμης προς όφελος του κοινού καλού.
- τη δημιουργία ανθρώπων υπεύθυνων, δημιουργικών, με κριτική σκέψη και ισχυρή βούληση, που θα συμμετέχουν δυναμικά στη συλλογική ζωή και θα εργάζονται για την ατομική και κοινωνική προκοπή.
- την υπεράσπιση της δημοκρατίας, της ισότητας, της αξιοκρατίας και της δικαιοσύνης.
- την ειρήνη, τον αλληλοσεβασμό και την αλληλεγγύη μεταξύ των λαών.
- την επιδίωξη της υλικής ευημερίας όλων των ανθρώπων, με παράλληλη τήρηση του μέτρου στην ικανοποίηση των υλικών αναγκών (τα υλικά αγαθά δεν είναι αυτοσκοπός αλλά μέσο για μια ποιοτικότερη ζωή).
- τον σεβασμό απέναντι στη φύση, καθώς μέσα σ' αυτήν αναπτύσσεται η ζωή, μέρος της οποίας είναι και η ανθρώπινη ύπαρξη.

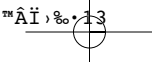
Κρίση του ανθρωπισμού

Στην εποχή μας βιώνουμε μια βαθιά κρίση του ανθρωπισμού. Οι αξίες που αυτός προσβέβηται, διαστρεβλώνονται ή μένουν κούφιας διακρύβονται χωρίς αντίκρισμα. Ο σεβασμός της ανθρώπινης ζωής έχει χαθεί, το ίδιο και η αγάπη και η αλληλεγγύη προς τον συνάνθρωπο που υποφέρει. Αποπροσανατολισμένοι, αλλοτριωμένοι και ταπεινωμένοι, ο σύγχρονος άνθρωπος απομακρύνεται όλο και περισσότερο από την εκπλήρωση του στόχου του για αυτοπραγμάτωση και κατάκτηση της ευτυχίας.

Αυτή τη συντριβή των ανθρωπιστικών αξιών επιβεβαιώνουν τα ποικίλα προβλήματα και αδιέξοδα που εμφανίζονται σ' όλο το φάσμα της ανθρώπινης δραστηριότητας και ζωής.

- Στις **διαπροσωπικές σχέσεις** κυριαρχεί η προσποίηση, η δυσπιστία, η ιδιοτέλεια, ακόμη και η εχθρότητα. Η επικοινωνία είναι τυπική, επιφανειακή, απρόσωπη, καθώς έχει χαθεί η ζεστασιά της ειλικρινούς ανθρώπινης επαφής, ενώ οι άνθρωποι αποξενώνονται ο ένας από τον άλλο και οδηγούνται στη μοναξιά.
- Η **κοινωνική ζωή** διαταράσσεται από φαινόμενα όπως:
  - οι ανισότητες, η κοινωνική αδικία, η εκμετάλλευση και η περιθωριοποίηση των αδύναμων κοινωνικών ομάδων.
  - οι διακρίσεις, ο ρατσισμός.
  - η έξαρση της βίας και της εγκληματικότητας, η διαφθορά.
  - η αδιαφορία και η αναλγησία απέναντι στον συνάνθρωπο.
- Στον **πολιτικό στίβο** η δημοκρατία αποδυναμώνεται με τη μικρότερη συμμετοχή των πολιτών στα κέντρα λήψης αποφάσεων, με την ανάπτυξη των φαινομένων της δημαγωγίας και του λαϊκισμού, με τη χειραγώγηση του λαού από ισχυρά κέντρα εξουσίας, με τους αδιάφορους και παθητικούς πολίτες κ.λπ.
- Στην **εργασία** η στείρα εξειδίκευση, η τυποποίηση και η εντατικοποίηση της παραγωγής υποβάθμισαν τον άνθρωπο σε «εξάρτημα της μηχανής», σε άβουλο και ταυτόχρονα αναλώσιμο μέσο παραγωγής εκμηδενίζοντας την προσωπικότητά του.
- Την **παγκόσμια κοινότητα** στιγματίζουν φαινόμενα όπως:
  - οι αιματηροί πόλεμοι.
  - οι φρενήρεις εξοπλισμοί, που διογκώνουν την απειλή ενός πυρηνικού ολέθρου.
  - η τρομοκρατία.
  - η εξαθλίωση του Τρίτου Κόσμου (φτώχεια, πείνα, αναλφαβητισμός, παιδική εργασία, ασθένειες κ.λπ.).
- Η **επιστημονική-τεχνολογική ανάπτυξη**, κατά κύριο λόγο, δεν έχει ως επίκεντρό της τον άνθρωπο και τις ανάγκες του, αλλά υπηρετεί ιδιοτελή συμφέροντα προκαλώντας οξύτατα προβλήματα και σοβαρότατους κινδύνους για την ανθρωπότητα (πρβλ. την πυρηνική ενέργεια, τα μεταλλαγμένα τρόφιμα, την κλωνοποίηση κ.λπ.).
- Το **φυσικό περιβάλλον** καταστρέφεται ανεύθυνα από τον σύγχρονο άνθρωπο, με συνέπεια να απειλείται η υγεία του και να υποβαθμίζεται η ποιότητα ζωής του.

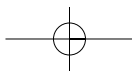

Αίτια της κρίσης του ανθρωπισμού

Η κρίση του ανθρωπισμού που χαρακτηρίζει την εποχή μας εκφράζει αναμφίβολα τον κλονισμό της πίστης στον άνθρωπο, τον εκμηδενισμό της ανθρώπινης αξίας, τον υποβιβασμό του ανθρώπου από σκοπό σε μέσο αμφίβολων επιδιώξεων. Ο κόσμος μας ακολουθεί μια πορεία απανθρωπισμού αποδεικνύοντας ότι αυτό που ονομάζουμε «πολιτισμό», «πρόοδο», «ανάπτυξη» δεν είναι παρά μια αυταπάτη.

Τα αίτια γι' αυτή την απομάκρυνση του ανθρώπου από τα ανθρωπιστικά ιδεώδη μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

- Η ραγδαία ανάπτυξη του υλικοτεχνικού πολιτισμού συνέβαλε στην απευαισθητοποίηση του ανθρώπου, στην ηθική και ψυχική του αλλοτρίωση. Μαγεμένος από τις αξιοθαύμαστες δυνατότητες που του παρείχαν η επιστήμη και η τεχνολογία, ο άνθρωπος εξύψωσε την υλική πρόοδο σε αυτοσκοπό, επιδιώκοντάς τη με κάθε μέσο και κάθε τίμημα. Η **θεοποίηση της τεχνολογίας**, που συνεπάγεται και την **κυριαρχία του τεχνοκρατικού πνεύματος**, κατέστησε τον άνθρωπο δούλο της και τον μετέτρεψε σε παραγωγική μηχανή και σ' ένα ψυχρό, υπολογιστικό ον χωρίς ευαισθησίες και συναισθήματα, και επομένως χωρίς ανθρωπιά.
- Στις σύγχρονες κοινωνίες του υλικού ευδαιμονισμού και του καταναλωτισμού το *έχει* έχει τεθεί σε προτεραιότητα έναντι του *είναι*. Ο σύγχρονος άνθρωπος επιδιέχεται σ' ένα **ατέρμονο κυνήγι υλικών αγαθών**, καθώς τα έχει αναγάγει σε μέσο ατομικής επιτυχίας και κοινωνικής καταξίωσης, ενώ παράλληλα αδιαφορεί για την ηθική και πνευματική του καλλιέργεια. Κατέληξε έτσι να μετατραπεί σε μια κενόδοξη, άπληστη και εγωιστική ύπαρξη, που επιδιώκει αποκλειστικά την ατομική ευμάρεια και αποτιμά τα πάντα, ακόμα και τον άνθρωπο, με βάση το χρήμα και το προσωπικό όφελος.
- Η **επικράτηση του ατομικισμού** ωθεί το άτομο στην υπερτίμηση του «εγώ» έναντι του «εμείς», στην ικανοποίηση αποκλειστικά του ατομικού συμφέροντος και στην περιφρόνηση των υποχρεώσεων και των απαιτήσεων που δημιουργεί η συμμετοχή στην κοινωνική ζωή. Έτσι αποδυναμώνεται το πνεύμα αλληλεγγύης και συνεργασίας και ενισχύεται η εκθρόνηση και η αντιπαλότητα στις σχέσεις των ανθρώπων.
- Η **δίψα για κέρδος, δύναμη και επιβολή** έχει κάνει τον άνθρωπο αδίστακτο και υστερόβουλο, γεγονός που επιτείνει τους ανταγωνισμούς και τις, συχνά βίαιες, αντιπαράθεσεις τόσο μεταξύ ατόμων όσο και μεταξύ λαών. Η απληστία του ανθρώπου για χρήμα και δύναμη εκφράστηκε και μέσα από ένα παγκοσμιοποιημένο οικονομικό σύστημα που στηρίζεται στη λογική των αγορών και των αριθμών και ευνοεί την εκμετάλλευση των αδυνάτων, τη συσσώρευση του πλούτου στα χέρια λίγων και τη διαιώνιση της ανισότητας και της αδικίας.
- Η **καλλιέργεια του εθνικού και θρησκευτικού φανατισμού** εντείνει το μίσος απέναντι στο διαφορετικό και προκαλεί ρατσιστικές συμπεριφορές διχάζοντας τους ανθρώπους.

- Ο **παραγκωνισμός της ανθρωπιστικής παιδείας** από την εκπαίδευση, η οποία έχει αλωθεί και αυτή από το τεχνοκρατικό πνεύμα και τη στείρα εξειδίκευση, έχει λειτουργήσει ανασταλτικά στη δημιουργία πολιτών που να ανταποκρίνονται στα ανθρωπιστικά ιδεώδη και να επιδιώκουν την υλοποίησή τους στην κοινωνική ζωή.

Σήμερα γνωρίζουμε ότι η επιστήμη μπορεί να οδηγήσει στην απανθρωπιά, η γνώση να βοηθήσει την καταπίεση, η τέχνη να συμβάλει στη μαζική εξόντωση, η ευημερία να θρῆψει τον εγωισμό, να καταργήσει την αλληλεγγύη, η εκπαίδευση να αυξήσει την ανισότητα, η δημοκρατία να εκφυλιστεί σε δημαγωγία και λαϊκισμό κ.ο.κ.

Ταξιδεύουμε προς το μέλλον εξοπλισμένοι με ατελείς χάρτες που σχεδιάστηκαν στο παρελθόν. Το μέλλον δεν μπορεί να διαχωριστεί από την ελπίδα. Την ελπίδα που συνδέεται με την κριτική σκέψη, με την πάλη των ανθρώπων για αυτονομία και απελευθέρωση, με τον αγώνα ενάντια στην εξουσία του χρήματος και της δύναμης, με τη θέληση των ατόμων να ζήσουν ως ελεύθερα υποκείμενα. Και αν ακόμη δεν μπορούμε να ξέρουμε αυτό που θα είναι η ανθρωπότητα του αύριο, γνωρίζουμε όμως την απανθρωπιά του σήμερα που πρέπει να καταπολεμηθεί.

Θανάσης Γαλκέτσος (συντάκτης – αρθρογράφος)

Προτάσεις για την υλοποίηση των αρχών του ανθρωπισμού

Ο κόσμος μας σήμερα έχει ανάγκη από την ύπαρξη ενός ανθρωπισμού που δεν θα μένει μόνο στο επίπεδο των προθέσεων και των λόγων, δεν θα αποτελεί μια αφηρημένη και ουτοπική διακήρυξη, αλλά θα γίνεται πράξη παίρνοντας τη μορφή ενός αγώνα, που:

- θα είναι συνεχής και επίμονος.
- θα στρέφεται αποφασιστικά ενάντια σ' όλα εκείνα τα «δεινά» που απαξιώνουν την ανθρώπινη ζωή.
- θα είναι ταυτόχρονα ατομικός και συλλογικός, διότι θα απορρέει από τη συνειδητοποίηση ότι η ατομική ευτυχία αποτελεί συνάρτηση της συλλογικής, και επομένως η προσπάθεια για τη βελτίωση της κοινωνίας συνολικά θα ευνοήσει και το άτομο ως μονάδα.

Με βάση λοιπόν τα παραπάνω, για την υλοποίηση των ανθρωπιστικών αξιών και τη δημιουργία ενός κόσμου πιο ανθρώπινου απαιτούνται τα εξής:

Από την πλευρά του ατόμου

- Έμφαση στη διαρκή πνευματική και ηθική καλλιέργεια, ώστε το άτομο να αποκτήσει τα αναγκαία πνευματικά εφόδια (κριτική σκέψη, ελεύθερο και στοχαστικό νου, πνεύμα γόνιμης αμφισβήτησης, δημιουργικότητα) και τις ηθικές δυνάμεις (εντιμότητα, σεβασμό, υπευθυνότητα, ανιδιοτέλεια, αγάπη) που θα συμβάλουν στο να επανιεραρχήσει τις αξίες του και να αντιμετωπίσει δυναμικά τα αδιέξοδα του σύγχρονου πολιτισμού.

- Κατάκτηση μέσω της αυτογνωσίας του αυτοσεβασμού, που αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για τη διαφύλαξη της ατομικής αξιοπρέπειας και την έκφραση σεβασμού απέναντι στον συνάνθρωπο.
- Στάση υπευθυνότητας απέναντι στα κοινωνικά ζητήματα, ενεργοποίηση και ανάληψη πρωτοβουλιών από το άτομο, που δεν πρέπει να μένει παθητικός θεατής, αλλά να επεμβαίνει δυναμικά στη διαμόρφωση της κοινωνίας του (π.χ. συμμετοχή στα κοινά, άσκηση ελέγχου στα κέντρα λήψης αποφάσεων, εθελοντική δράση, συμμετοχή σε οργανώσεις, συλλόγους, ομάδες που δραστηριοποιούνται με στόχο την προσφορά βοήθειας στον συνάνθρωπο και την εξεύρεση λύσεων στα επείγοντα προβλήματα που ταλανίζουν τον κόσμο μας).

Από την πλευρά της κοινωνίας και της διεθνούς κοινότητας

- **Οικογένεια:** Η οικογένεια, ανταποκρινόμενη στον σύνθετο παιδαγωγικό και κοινωνικοπολιτικό της ρόλο, είναι αυτή που πρέπει κατ' αρχάς να σφυρηλατήσει στις συνειδήσεις των παιδιών την πίστη στις ανθρωπιστικές αξίες. Αναγκαίες προϋποθέσεις είναι αφενός οι γονείς να αποτελούν θετικό παράδειγμα για τα παιδιά τους, αφετέρου η οικογένεια να λειτουργεί ως ένας χώρος αγάπης, ελευθερίας και αλληλοσεβασμού που θα συμβάλλει στην ολοκλήρωση της προσωπικότητας των νέων, στην ηθική διαπαιδαγώγησή τους και στην προετοιμασία τους να αναλάβουν τις ευθύνες και τις υποχρεώσεις που τους αναλογούν κατά την ένταξή τους στην κοινωνική ζωή.
- **Σχολείο:** Στόχος του σχολείου θα πρέπει να είναι η παροχή ανθρωπιστικής παιδείας, μέσω της οποίας θα επιτευχθεί η πνευματική, ηθική και ψυχική ολοκλήρωση του νέου, ώστε να αποτελέσει στη συνέχεια υπεύθυνο, ώριμο και δημιουργικό πολίτη που θα αγωνίζεται για την εδραίωση των ανθρωπιστικών ιδανικών. Παράλληλα, το σχολείο θα πρέπει να συνδέεται ενεργά με την κοινωνική ζωή. Έτσι, σε συνεργασία με διάφορους φορείς (π.χ. ανθρωπιστικές οργανώσεις), μέσω οργανωμένων δράσεων οφείλει να φέρνει τους μαθητές σε επαφή με τα διάφορα σύγχρονα προβλήματα, να τους ευαισθητοποιεί και να τους παρακινεί σε ανάληψη πρωτοβουλιών.

(Για τον ρόλο της εκπαίδευσης στην καλλιέργεια της ανθρωπιστικής συνείδησης βλ. και την απάντηση στην άσκηση Γ [παραγωγής λόγου], σελ. 496-497.)

- **Πολιτεία:** Από την πλευρά της πολιτείας απαιτούνται γενναίες αποφάσεις για την αντιμετώπιση των οξύτατων προβλημάτων που απανθρωποποιούν την κοινωνία μας. Βασικές της προτεραιότητες θα πρέπει να είναι η τήρηση της ευνομίας, η διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η δημιουργία ενός ισχυρού κράτους πρόνοιας που θα προσφέρει σημαντικές υπηρεσίες στους πολίτες και ιδιαίτερα στις πιο ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. Σε μια δημοκρατική και ευνομούμενη πολιτεία που σέβεται τους πολίτες, τους στηρίζει υλικά και ηθικά και τους παρέχει ίσες ευκαιρίες, ο ανθρωπισμός μπορεί να αποκτήσει ξανά ουσιαστικό περιεχόμενο.

- **Πνευματικοί άνθρωποι:** Καθοριστικός μπορεί να είναι και ο ρόλος των πνευματικών ανθρώπων, οι οποίοι μπορούν:
  - να αφυπνίζουν με το έργο τους και τον δημόσιο λόγο τους την κοινή γνώμη και να προωθούν τον κοινωνικό προβληματισμό.
  - να συμβάλλουν στην πρόοδο και στην ανάδειξη του πνευματικού πολιτισμού (τέχνες, γράμματα), που θα αποτελέσει αντίβαρο στο τεχνοκρατικό και υλιστικό πνεύμα της εποχής μας.
  - να πρωτοστατούν στην ανάληψη δράσεων με κοινωνικό, ανθρωπιστικό, οικολογικό και πολιτιστικό περιεχόμενο.
- **ΜΜΕ:** Αντίστοιχα και τα ΜΜΕ μπορούν να συνδράμουν τον αγώνα για την υλοποίηση του ανθρωπισμού, εφόσον βέβαια αποποιηθούν τον κερδοσκοπικό τους χαρακτήρα και αναλάβουν υπεύθυνα να εκπληρώνουν τον πολυδιάστατο ρόλο τους, δηλαδή:
  - να προάγουν το πνεύμα και την κριτική σκέψη του κοινού αντί να τα ναρκώνουν.
  - να αναδεικνύουν τα προβλήματα και να ευαισθητοποιούν τους πολίτες.
  - να ασκούν κριτική στα κέντρα εξουσίας.
  - να δίνουν βήμα στους πολίτες για να εκφραστούν και να προωθούν τον δημόσιο διάλογο.
- **Διεθνής κοινότητα:** Τέλος, η διεθνής κοινότητα πρέπει να καταβάλει συντονισμένες και υπεύθυνες προσπάθειες για την ομαλή συνεργασία των λαών, σε πνεύμα συμφιλίωσης και αλληλοσεβασμού, την ειρηνική διευθέτηση των διαφορών και την ενίσχυση των υπανάπτυκτων χωρών που μαστίζονται από ποικίλα προβλήματα, για τα οποία σε μεγάλο βαθμό ευθύνεται ο οικονομικός και πολιτιστικός επεκτατισμός των ισχυρών κρατών. Προϋπόθεση για τα παραπάνω είναι η ενίσχυση των διεθνών οργανισμών και ο σεβασμός των κανόνων του διεθνούς δικαίου που προστατεύουν τα δικαιώματα όλων των ανθρώπων και μπορούν να εγγυηθούν τη δημιουργία μιας παγκόσμιας κοινωνίας που θα στηρίζεται στις αρχές της ισότητας, της δικαιοσύνης και της ελευθερίας.

Η υπέρτατη αξία σε όλες τις κοινωνικές και οικονομικές διευθετήσεις είναι ο άνθρωπος. Ο σκοπός της κοινωνίας είναι να προσφέρει τις συνθήκες για την πλήρη ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, της λογικής, της αγάπης, της δημιουργικότητάς του. Όλα τα κοινωνικά μέτρα θα πρέπει να προάγουν το ξεπέραςμα της αλλοτρίωσης και του μισερέματος του ανθρώπου και να τον βοηθούν να φτάσει στην πραγματική ελευθερία και ατομικότητα... Η υπέρτατη υποχρέωση πίστης του ανθρώπου πρέπει να είναι στο ανθρώπινο είδος και στις ηθικές αρχές του ανθρωπισμού. Να πολεμάει για την αναζωογόνηση των ιδεών και αξιών πάνω στις οποίες χτίστηκε ο δυτικός πολιτισμός.

Έρικ Φρομ (Γερμανός ψυχαναλυτής και κοινωνικός φιλόσοφος)

🗨️ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ 🗨️

Σε σχέση με τον ανθρωπισμό μπορείτε να ανατρέξετε και στα εξής θέματα:
**Εθελοντισμός, Ανθρώπινα δικαιώματα,
 Αρετή – Ηθική, Παιδεία – Εκπαίδευση, Πολιτισμός.**

ΑΠΟΨΕΙΣ – ΓΝΩΜΕΣ – ΙΔΕΕΣ

- ✓ «Άνθρωπος είναι το μοναδικό μέσο στο γνωστό μας σύμπαν ον που έχει το αναφαίρετο δικαίωμα να λογαριάζεται πάντοτε ως σκοπός και ποτέ ως μέσον». Αυτή –θα παραδεχτούμε– είναι η γλώσσα του γνήσιου ουμανισμού. Κανένας «σκοπός», όσο ψηλά κι αν τον τοποθετήσουμε, με όσπν αίγλη κι αν τον περιβάλουμε, δεν μπορεί να δικαιολογήσει εκείνον που θα χρησιμοποιήσει τον άνθρωπο ως μέσον για την πραγματοποίησή του. «Μέσα για κάποιον σκοπό» μπορούν (και στην ανάγκη, επιβάλλεται) να γίνουν όλα τα όντα εκτός από ένα: τον άνθρωπο. Αυτός οφείλει να είναι, και δικαιούται να απαιτήσει να είναι, μόνο σκοπός. Η αξία του δεν αντικατασταίνεται με τίποτα. Δεν μπορεί να αποτιμηθεί με καμιάν άλλη. Είναι το μέτρο των άλλων αξιών. Εκείνος λοιπόν που τον κατεβάζει από το υψηλό επίπεδο του απόλυτου «σκοπού» στο χαμηλό επίπεδο του σχετικού «μέσου», ή αυτός που αυτοκαταδικάζεται (από βλακεία ή ανανδρία) σε «μέσον προς άλλο σκοπό», αναιρεί, καταλύει, «σκοτώνει» τον άνθρωπο μέσα στον άνθρωπο. Μεγαλύτερη βλασφημία, βαρύτερο έγκλημα δεν υπάρχει.

Ευάγγελος Π. Παπανούτσος (εκπαιδευτικός και φιλόσοφος, 1900-1982)

- ✓ Η ανθρωπιά είναι η μόνη συναλλαγή εκτός εμπορίου.

Οδυσσέας Ελύτης (νομπελίστας ποιητής, 1911-1996)

- ✓ Ο ανθρωπισμός δημιουργεί τον πνευματικό χώρο μέσα στον οποίο ο καθένας μπορεί και πρέπει να αγωνιστεί για την ανεξαρτησία του.

Καρλ Γιάσπερς (Γερμανός φιλόσοφος και ψυχίατρος, 1883-1969)

- ✓ Η πραγματική αξία ενός ανθρώπου προσδιορίζεται από τον βαθμό και τον τρόπο που κατόρθωσε να ελευθερωθεί από το εγώ του.

Άλμπερτ Αϊνστάιν (νομπελίστας φυσικός, 1879-1955)

- ✓ Τα δικαιώματα όμως συνυφαίνονται σε ισομεγέθεις ευθύνες. Να λογαριάζεσαι (από τους άλλους και από τον εαυτό σου) σαν άνθρωπος δεν είναι μόνο δικαίωμα αλλά και ευθύνη. Το πρώτο μάς αρέσει, το δεύτερο αποφεύγουμε να το ομολογήσουμε. Το «ως χαρίεν άνθρωπος» του αρχαίου ποιητή έχει δύο όψεις, τη μια φανερή, την άλλη αφανή... Τι χαριτωμένο πράγμα να είσαι άνθρωπος! Αλλά και τι βαρύ, τι ασήκωτο πράγμα να είσαι άνθρωπος.

Ευάγγελος Π. Παπανούτσος

- ✓ Σήμερα ο άνθρωπος είναι πάντοτε ή και περισσότερο από ποτέ άλλοτε στο παρελθόν εχθρός του ανθρώπου.

Κορνήλιος Καστοριάδης

(πολιτικός στοχαστής, οικονομολόγος και φιλόσοφος, 1922-1997)

- ✓ Το ανθρωπιστικό ιδεώδες συνίσταται στο να ανακαλύψει κάθε άνθρωπος με τη βοήθεια της παιδείας τον θείο σπόρο που κλείνει μέσα του, τη γνησιότητά του, την αυθεντικότητά του. Αν τω όντι η ανθρωπιστική παιδεία βοηθάει σ' αυτό, τότε γιατί να στερηθούν οι τεχνικοί αυτόν τον πολιτισμό; Ο ανθρωπισμός μ' αυτή την έννοια πρέπει να είναι το ιδεώδες κάθε ανθρώπου. Όχι μόνο γιατί κάθε άτομο έχει δικαίωμα στην παιδεία, αλλά προπαντός γιατί μόνον έτσι αποτρέπονται οι κίνδυνοι που ο βιομηχανικός πολιτισμός εγκυμονεί. Ο καταμερισμός τεχνικής παιδείας στους τεχνικούς και ανθρωπιστικής παιδείας στους λοιπούς φθείρει την παιδεία αμφοτέρων. Ο άνθρωπος είναι ένας, ενιαίος και αδιαίρετος. Είναι άτομο, δηλαδή άτομο.

Χρήστος Μαλεβίτσος (δοκιμογράφος, κριτικός και μεταφραστής, 1927-1997)

- ✓ Ξέρουμε ποιον τύπο ανθρώπου δημιουργούμε στον υπερμηχανοποιημένο πολιτισμό μας. Έναν άνθρωπο χωρίς ψυχή και πνεύμα, έναν τεχνοποιημένο άνθρωπο, οπότε μπορούμε να πούμε εκείνο το οποίο τόνισε ο Άρνολντ Κάουφμαν, καθηγητής του Πανεπιστημίου της Γκρενόμπλ, «χάσαμε την ανθρωπιά μας, σώσαμε την τεχνολογία». Ωστόσο με τον αφανισμό της ανθρωπιάς μας, το οποίο την κατέπνιξε η τεχνολογία από αβελτηρία του ίδιου του ανθρώπου, ο οποίος με την αξιοθαύμαστη οξύνει του δημιούργησε τα μέσα της αυτοκαταστροφής, όντας ανίκανος να τα τιθασει –γιατί έχει αρνηθεί τις ανθρωπίνες αξίες–, θα αφανισθεί και η τεχνολογία, αφού πρώτα ενταφιάσει τον δημιουργό της.

Ι. Ν. Ξηροτύρης (εκπαιδευτικός και συγγραφέας, 1900-2004)

- ✓ Ποια είναι η θέση του γνήσιου ανθρώπου στη σημερινή εποχή; Θέση, νομίζουμε, μάρτυρα και ήρωα. Στους ώμους του ακουμπά ολόκληρη η καθημαγμένη ανθρωπότητα, ζητώντας από αυτόν να σώσει την τιμή της και να φροντίσει να μεταδώσει τα φώτα της εντιμότητάς του προς εκείνους που έρχονται. Προβάλλει και υπογραμμίζει με ειλικρίνεια τη θέση του, ζητεί τον σεβασμό της προσωπικότητάς του με σεμνότητα και ευγένεια, αλλά και αμετάπειστη επιμονή και σταθερότητα. Νιώθει πως ζει, κινείται και εξελίσσεται μέσα στον κόσμο.

Χωρίς αυτούς τους λίγους, γνήσιους, εσωτερικά άγρυπνους ανθρώπους η ζωή δεν θα είχε νόημα, ούτε ο κόσμος αξία. Οι περισσότεροι λιποτακτούν από το υπαρξιακό τους χρέος, αρνούνται ή φοβούνται να προσπαθήσουν να γνωρίσουν τον εαυτό τους. Προτιμούν να καθούν μέσα στον πηλό, να εξαφανιστούν στην υπνηλία της ανωνυμίας, εκεί στα χαμηλά, που η Ιστορία ποτέ δεν πατεί το πόδι της.

Αλλά ο γνήσιος άνθρωπος περπατεί στις κορυφογραμμές, είναι σύντροφος και συνεργάτης της Ιστορίας. Ό,τι μπορέσει να σωθεί σ' αυτή την κοσμοχαλασιά που περνάμε θα σωθεί χάρη σ' αυτόν.

Κώστας Τσιρόπουλος (συγγραφέας και εκδότης)

- ✓ Σ' αυτόν τον κόσμο που ολοένα στενεύει, ο καθένας χρειάζεται όλους τους άλλους. Πρέπει να αναζητήσουμε τον άνθρωπο, όπου και να βρίσκεται. Όταν στον δρόμο της Θήβας ο Οιδίποδας συνάντησε τη Σφίγγα, κι αυτή του έθεσε το αίνιγμά της, η απόκρισή του ήταν: άνθρωπος. Τούτη η απλή λέξη χάλασε το τέρας. Έχουμε πολλά τέρατα να καταστρέψουμε. Ας συλλογιστούμε την απόκριση του Οιδίποδα.

Γιώργος Σεφέρης (νομπελίστας ποιητής, 1900-1971)

ΚΕΙΜΕΝΟ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ

Παγωμένα μπουγέλα και ελαφρότητα

Πρόκειται για την πιο πολυσυζητημένη φιλανθρωπική καμπάνια του καλοκαιριού. Η «πρόκληση σε παγωμένο μπουγέλο», ένα «παιχνίδι»-πυραμίδα για «καλό σκοπό», κομμένο και ραμμένο στα μέτρα των κοινωνικών δικτύων, σημειώνει **αναπάντεχη** επιτυχία. Ένας επώνυμος βιντεοσκοπείται να ρίχνει πάνω του έναν κουβά παγωμένο νερό και προκαλεί τρεις ακόμη γνωστούς του να κάνουν το ίδιο, διαφορετικά να δωρίσουν 100 δολάρια στο Ίδρυμα για την Αμυοτροφική Πλευρική Σκλήρυνση (συνήθως κάνουν και τα δύο). Στη συνέχεια αναρτά το βίντεο στο Διαδίκτυο. Η ιδέα προκειμένου να συγκεντρωθούν χρήματα και να βρεθεί θεραπεία για τη νόσο ήταν του 27χρονου

Αμερικανού Κόρεϊ Γκρίφιν (έχασε τη ζωή του πριν από μία εβδομάδα σε κατάδυση στη Μασαχουσέτη), όταν ο φίλος του Πιτ Φρέιτς διαγνώστηκε με Αμυοτροφική Πλάγια Σκλήρυνση. Χιλιάδες βίντεο ξένων διασημοτήτων (π.χ. Μαρκ Ζούκερμπεργκ, Μπιλ Γκέιτς, Τζάστιν Μπίμπερ, Τζένιφερ Λόπεζ, Lady Gaga, Κριστιάνο Ρονάλντο, Στίβεν Σπίλμπεργκ, Ρόμπερτ Ντάουνι Τζούνιορ, Μπιγιονσέ κ.ά.) αλλά και Ελλήνων κατέκλυσαν το Διαδίκτυο, ενώ μέχρι στιγμής έχουν συγκεντρωθεί περισσότερα από 40 εκατ. δολάρια. Μάλλον, περισσότερο για την πλάκα της ξεκαρδιστικής διαδικασίας, παρά από ανθρωπισμό.

Δεν είναι τόσο ότι **έχουν αμβλυνθεί** τα φιλανθρωπικά μας αισθήματα και χρειάζεται ένα πολύ ισχυρό «αγκίστρι» –το παγωμένο μπουγέλο αποδείχθηκε ισχυρότατο– προκειμένου να αφυπνιστεί το ενδιαφέρον και να ανοίξει το πορτοφόλι. Είναι ότι μαθαίνουμε να **επιβιώνουμε αναλλοίωτοι** από την αλλότρια συμφορά απομονώνοντάς τη μακριά μας. Θα πει κάποιος, πώς αλλιώς θα μπορούσαμε να αντέξουμε την ταυτόχρονη κατανόηση του οικουμενικού πόνου; Είναι τόση η φτώχεια, η ανάγκη, η αρρώστια δίπλα και μακριά μας, που θα χρειαζόταν κάποιος **απροσμέτρητη** αντοχή για να νιώσει και να σβήσει, όσο μπορεί, τις αναρίθμητες οδύνες. Αντλούμε τη **σθεναρότητα** μας από όσα ξεχνάμε και από την αδυναμία μας να συλλάβουμε το πλήθος των ταυτόχρονων κακών πεπρωμένων. Το θέμα είναι ότι δεν είναι για όλους μας ίδιο το όριο της αντοχής. Ποικίλλει εξαιρετικά (ευτυχώς) ο χώρος που σχηματίζει του καθενός η καρδιά. Κάποιος μπορεί να σηκώσει λίγα, άλλος πολλά και αρκετοί τίποτα. Για πολλούς ο πόνος των άλλων μοιάζει να εξηγείται ή να είναι αναπότρεπτος και εν τέλει άσχετος μ' αυτούς. Κάθε λύπη, εκτός από τη δική τους, είναι εγκλωβισμένη σε ένα άλλο σύμπαν.

Παρά ταύτα, η φιλανθρωπία αναπτύσσεται ραγδαία. Σίγουρα συμβαδίζει με την εγκατάλειψη της ιδέας ότι η αναδιανομή του πλούτου ανήκει στη σφαίρα της πολιτικής. Και διαθέτει δύο πόλους. Τη χορηγία και τον εθελοντισμό. Οι ιδιώτες –ή οι εταιρείες– που δωρίζουν χρήματα μαζί με τους πολίτες που διαθέτουν ελεύθερο χρόνο και προσφέρουν αφιλοκερδώς εργασία αποτελούν τον τρίτο πυλώνα της οικονομίας, παρέχοντας αγαθά και υπηρεσίες που αδυνατεί να προσφέρει το κράτος.

Ωστόσο, σε πολλές περιπτώσεις δεν αρκεί από μόνη της η απλή περιγραφή του προβλήματος, χρειάζεται ένα τέχνασμα, διαφημιστικό, έξω και μακριά από την οδύνη, κάτι που να κινητοποιεί τη ματαιοδοξία μας, την ανάγκη για προβολή, που να κάνει την πράξη διασκεδαστικώς ηρωική, κολακευτική, ώστε να επιτευχθεί ο φιλανθρωπικός σκοπός. Εκούσια ψυχρολουσία, λοιπόν, παγωμένο μπουγέλο. Το νερό είναι άλλωστε αγαθοποιό. Όλα διορθώνονται με την υγρότητα, ακόμη και η **ρηχότητα**.

Τασούλα Καραϊσκάκη, εφημ. Η Καθημερινή

Ασκήσεις*

1. Η αρθρογράφος καταλογίζει σε φιλανθρωπικές εκστρατείες, όπως η «πρόκληση σε παγωμένο μπουγέλο», που διοργανώνονται στο διαδίκτυο και σε όσους συμμετέχουν σ' αυτές έλλειψη σοβαρότητας και ρηχότητα. Για ποιον λόγο;
2. Ποια στάση, σύμφωνα με την αρθρογράφο, κρατά ο σύγχρονος άνθρωπος απέναντι στις συμφορές και στη δυστυχία που κατακλύζουν τον κόσμο μας; Να απαντήσετε κά-νοντας και τις σχετικές αναφορές στο κείμενο.
3. Να γράψετε από ένα συνώνυμο και ένα αντώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέ-ξεις του κειμένου: *αναπάντεχη, έχουν αμβλυνθεί, αναλλοίωτοι, απροσμέτρητη, σθεναρότη-τα, ρηχότητα.*
4. Να αιτιολογήσετε τη χρήση των εισαγωγικών και των παρενθέσεων στις παρακάτω περιπτώσεις:
  - «πρόκληση σε παγωμένο μπουγέλο» (1η §)
  - «αγκίστρι» (2η §)
  - (έχασε τη ζωή του ... στη Μασαχουσέτη) (1η §)
  - (ευτυχώς) (2η §).

ΣΧΕΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ**

Θέμα Α

Ο άνθρωπος είναι το κέντρο του κύκλου της ζωής, αλλά όμως δεν είναι ο ίδιος ο κύκλος της ζωής. Ανήκουμε στον κόσμο, αλλά αυτός ο κόσμος δεν μας ανήκει, δεν είναι κτήμα μας. Είμαστε οι διαχειριστές της ζωής αλλά όχι οι ιδιοκτήτες της. Δεν είμαστε δούλοι του κόσμου, ούτε όμως γίναμε κι αφεντικά του. Απλώς παραμένουμε οικονόμοι της ζωής¹.

Με αυτόν τον κάπως αφοριστικό τρόπο απεικονίζουμε την κρίση του ανθρωπισμού στον νεό-τερο δυτικοευρωπαϊκό πολιτισμό. Ο αναγεννησιακός άνθρωπος πρόβαλε τον άνθρωπο ως επίκε-ντρο της πραγματικότητας και κατέφυγε στα ανθρωπιστικά γράμματα, προκειμένου **να καταστή** **ανθρώπινος ο άνθρωπος** (*homo humanis*). Αγαθή κι επαινετή η πρόθεση του ανθρωπισμού,

* Οι απαντήσεις στις Ασκήσεις δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

** Οι απαντήσεις στα θέματα αυτά δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

1. οικονόμοι της ζωής: διαχειριστές της ζωής.

όπως επίσης αγλαοί² αποδείχθηκαν οι καρποί του μέσα στον επακολουθήσαντα διαφωτισμό με την καθιέρωση των δικαιωμάτων του ανθρώπου που υπόσχονται την ελευθερία ως εγγύηση της ανθρωπιάς του ανθρώπου.

Το αναπόφευκτο **ατόπημα** του ανθρωπισμού είναι η διολίσθησή του στον ατομικισμό. Ο Humanismus (ανθρωπισμός, ουμανισμός) καταντά Individualismus (ατομικισμός). Λέμε άνθρωπος και εννοούμε άτομο. Μιλούμε για τον πολίτη και έχουμε στον νου τον ιδιώτη. Αναφερόμαστε στον εαυτό μας και εξυπονοούμε το εγώ μας σε τέτοιο βαθμό, ώστε να λησμονούμε τον άλλο που συνυπάρχει μαζί μας και το όλον μέσα στο οποίο συνανήκει το εγώ μας με καθένα άλλο του. Οι λογοτέχνες προφήτευαν από τον προπερασμένο αιώνα ήδη: «Όλοι στον αιώνα μας χώρισαν και γίνανε μονάδες, ο καθένας αποτραβιέται στη μοναξιά του, ο καθένας απομακρύνεται από τον άλλον, κρύβεται και κρύβει το έχει του³ και καταλήγει ν' απωθεί τους ομοίους του και ν' απωθείται απ' αυτούς» (Ντοστογιέφσκι).

[...]

Για να **υπερβεί** ο ανθρωπισμός την **κρίση** του απαιτείται να προβεί σε μια μόνο σωτήρια πρωτοβουλία: να **αποποιηθεί τον ατομικισμό**. Για να μιλήσουμε με τη γλώσσα των ποιητών μας: «Το καίριο στη ζωή αυτή κείται πέραν του ατόμου. Με τη διαφορά ότι, αν δεν ολοκληρωθεί κανείς ως άτομο –κι όλα συνωμοτούν στην εποχή μας γι' αυτό–, αδυνατεί να το υπερβεί» (Ελύτης). Ο ανθρωπισμός χρειάζεται, αλλά δεν αρκεί έτσι όπως κατάντησε, δηλαδή σαν ατομικισμός. Απαιτείται ο ανθρωπισμός και περιπεύει ο ατομικισμός. Είναι επιτακτική ανάγκη των καιρών μας να περάσουμε από την εξατομίκευση του ανθρώπου στον εξανθρωπισμό του ατόμου. Με δυο λόγια, πρέπει να απελευθερώσουμε τον ανθρωπισμό από τον ατομικισμό. Όταν ο άνθρωπος αυτοπεριορίζεται στο άτομο, τότε αυτοχειριάζεται⁴ υπαρξιακά. Ο ατομικισμός είναι το καρκίνωμα του ανθρωπισμού.

Ο ορίζοντας για την αποδέσμευση του ανθρωπισμού από τον ατομικισμό είναι ο κοινωνισμός⁵. Ο ανθρωπισμός χρειάζεται να κοινωνικοποιηθεί, δηλαδή ο άνθρωπος να αντιληφθεί την ύπαρξή του ως συνύπαρξη κι όχι σαν δήθεν αυθύπαρκτη μονάδα αποκομμένη από το περιβάλλον της, όπως δυστυχώς συμβαίνει με το άτομο. [...] Με μια απλή φράση: ο άνθρωπος δεν υπάρχει απλώς, συνυπάρχει κυρίως.

Ο άνθρωπος είναι συνάνθρωπος, αλλιώςικα καταντά απάνθρωπος. Ο ανθρώπινος άνθρωπος δεν είναι ατομικός αλλά κοινωνικός: δεν αποτελεί ύπαρξη αλλά συνύπαρξη.

[...]

Πυξίδα για τον ασφαλή διάπλου⁶ ανάμεσα στη Σκύλλα της εξατομίκευσης και στη Χάρυβδη

2. αγλαοί καρποί: λαμπρά, αξιοθαύμαστα αποτελέσματα.

3. το έχει του: αυτό που διαθέτει.

4. αυτοχειριάζεται: αυτοκτονεί.

5. κοινωνισμός: κοινωνικοποίηση.

6. διάπλους: το πέρασμα.

της μαζοποίησης είναι η κοινωνικοποίηση του ανθρωπισμού. Χωρίς να διακινδυνεύουμε κανενός είδους προφητεία και δίχως να καταφεύγουμε σε ιστορικοφιλοσοφικές μαντείες, πιστεύουμε ότι ο κοινωνισμός του ανθρωπισμού είναι η **επιταγή των καιρών μας**.

Μάριος Μπέγζος, «Ο κοινωνισμός του ανθρωπισμού», *Ευθύνη*, τεύχ. 420, Δεκέμβριος 2006, σελ. 647-648

Ασκήσεις

- A.** Να γράψετε στο τετράδιό σας την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε. (80-100 λέξεις)
- B1.** Να αναπτύξετε σε 70-90 λέξεις το περιεχόμενο του ακόλουθου αποσπάσματος από το κείμενο: «Ο άνθρωπος είναι συνάνθρωπος, αλλιώς τι καταντά απάνθρωπος».
- B2.** Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί ως τρόπο πειθούς, εκτός των άλλων, και την επίκληση στην αυθεντία. Να εντοπίσετε δύο περιπτώσεις επίκλησης στην αυθεντία.
- B3.** Οι ακόλουθες λέξεις και φράσεις χαρακτηρίζουν ένα επίσημο ύφος λόγου. Να αποδώσετε με ύφος πιο ανεπίσημο και οικείο τις υπογραμμισμένες λέξεις: *να καταστεί ανθρῶπιнос ο άνθρωπος, ατόπημα, να υπερβεί την κρίση, να αποποιηθεί τον ατομικισμό, επιταγή των καιρών*.
- B4.** Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί συχνά στο κείμενό του α' πληθυντικό πρόσωπο. Να δικαιολογήσετε την επιλογή του αυτή.
- Γ.** Σε μια εποχή με μεγάλο έλλειμμα ανθρωπιάς έχει σημασία να οργανώνονται εκδηλώσεις που βοηθούν όσους συνανθρώπους μας το έχουν ανάγκη. Να γράψετε ένα άρθρο στην εφημερίδα του σχολείου σας, όπου θα εξηγήτε γιατί πρέπει να στηρίζονται τέτοιες προσπάθειες. Παράλληλα να αναφερθείτε στη συμβολή της παιδείας στην καλλιέργεια της ανθρωπιστικής συνείδησης, ιδιαίτερα των νέων. (500-600 λέξεις)

Θέμα Β: Ανθρωπιά

Η «ανθρωπιά» είναι μια λέξη του καιρού μας, ένας όρος κοινόχρηστος, ένα νόμισμα που κυκλοφορεί σ' όλα τα χέρια, γιατί συμβαίνει η ανταλλακτική του αξία να είναι πολύ μεγάλη. Και με την «ανθρωπιά» εννοούμε, φυσικά, τη συμπόνια, τη συμμετοχή, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, στο πάθος του γείτονα. Και όχι μόνο του γείτονα. Του κάθε ανθρώπου. Άλλοτε χρησιμοποιούσαν τον όρο «ανθρωπισμός». Έλεγαν: «αυτός είναι μεγάλος ανθρωπιστής» και με τούτο εσήμαιναν μια προσωπικότητα που ξοδευόταν ολόκληρη για να κάμει το καλό. Ο Ντυνάν, για παράδειγμα, ο ιδρυτής του «Ερυθρού Σταυρού», υπήρξε ένας τέτοιος ανθρωπιστής. Πέρα απ' ό,τι θα μπορούσε να ενδιαφέρει αποκλειστικά το άτομό του, εσυλλογίσθηκε τους ανθρώπους που έπασχαν, έξω από διάκριση φυλής και θρησκείας, «εν πολέμῳ και εν ειρήνῃ».

Ο «ανθρωπιστής», ένας άνθρωπος με σπουδαίες ικανότητες, που **αναλίσκεται** με ελκρινεία, χωρίς υστεροβουλία, ακόμη και χωρίς τη θεμιτή, επιτέλους, από πολλές απόψεις, επιθυμία της υστεροφημίας, υπήρξε, για πολλούς αιώνες, ένα θαυμάσιο ιδανικό, που οι προγενέστεροι το επρόβαλλαν στους μεταγενέστερους. Ακόμη τότε η «ανθρωπιά», μολονότι δεν έπαυε να είναι κοινή απαίτηση, δεν είχε καταντήσει κοινόχρηστος όρος. Ήταν η σπάνια, η υψηλή παρουσία, όπου μόνο μερικές εκλεκτές φύσεις κατόρθωναν να φτάσουν. Και ακόμη, μια καθημερινή άσκηση που ο καθένας την επιθυμούσε για τον εαυτό του, θεωρώντας την αυτονόητο χρέος του, χωρίς να συλλογίζεται ότι θα μπορούσε και διαφορετικά να την αξιοποιήσει.

Το γεγονός ότι η απαίτηση της «ανθρωπιάς» έχει γίνει κοινός τόπος σήμερα δεν είναι χωρίς ιδιαίτερη σημασία. Δείχνει πως η **οικουμενική** ψυχή αισθάνεται βαθύτερα την ταλαιπωρία του ανθρώπου και αναζητεί διέξοδο.

Περιττό να προστεθεί πως και η ανθρωπιά, καθώς κι ένα σωρό άλλοι όροι, έχει υποστεί τρομακτικές **διαστρεβλώσεις**. Όποιος είπε πως οι ιδέες είναι καθώς τα υγρά, που παίρνουν το σχήμα του μπουκαλιού τους, είχε, βέβαια, πολύ δίκιο. Και με τους όρους το ίδιο συμβαίνει. Αλλάζουν νόημα, αλλάζουν απόχρωση, κατά τον τρόπο που τους μεταχειρίζεται κανείς και κατά τον σκοπό που επιδιώκει χρησιμοποιώντας τους. Έτσι, μπορούμε να μιλούμε όλοι για ανθρωπιά, αλλά να εννοούμε **ολωσδιόλου** διαφορετικό πράγμα ο καθένας.

Έπειτα, ένας όρος, μια λέξη, μια έκφραση, που βρίσκεται ολοένα στο στόμα μας, σιγά σιγά φτωχαίνει, αδειάζει, αποστεώνεται, **αυτοακυρώνεται**. Φοβούμαι πως ίσια ίσια αυτό έχει συμβεί με την ανθρωπιά. Αρκεί μια ματιά ολόγυρά μας, για να το νιώσουμε καλύτερα τούτο. Η καθημερινή ζωή ολοένα και περισσότερο χάνει τη θαλπωρή, τη γλυκιά ζεστασιά της. Είναι ένας χειμώνας χωρίς αλκωνίδες. Η «καλημέρα», αυτό το χαρούμενο άνοιγμα παραθύρου προς τον αίθριο ουρανό, μεταβάλλεται σιγά σιγά σε μορφασμό. Η ανθρώπινη λαιμαργία, η δίψα της **ευζωίας** δεν αφήνει τόπο για ευγενικά αισθήματα. Κάτι περισσότερο: τα ευγενικά αισθήματα θεωρούνται ξεπερασμένα.

Απομονούμε, ωστόσο, πως η ανθρωπιά είναι κυριότητα βούληση, δεν είναι γνώση, δεν είναι μόνο γνώση. Και δεν είναι λόγος, είναι πράξη. Είναι ένας ολόκληρος εσωτερικός κόσμος, στην τελειώσή του, που ακτινοβολεί παντού. Η ανθρωπιά αποκλείει τη μισαλλοδοξία, την καταφρόνηση του άλλου ανθρώπου: είναι επεικής και ήπια. Περιέχει πολλή συγκατάβαση και πολλή κατανόηση. Η ανθρωπιά είναι κυκλική παρουσία. Δεν βρίσκεται στραμμένη προς ένα μονάχα σημείο του ορίζοντα. Εκείνος που είναι αληθινά ανθρώπινος δεν μπορεί παρά να είναι, σε κάθε περίπτωση, ανθρώπινος. Η ανθρωπιά δεν είναι επάγγελμα, δεν είναι όργανο αυτοπροβολής και επιτυχίας. Είναι απάρνηση. Πρέπει πολλά ν' αρνηθείς, για να κερδίσεις τα ουσιωδέστερα. Αλλά δεν είναι και παθητική κατάσταση. Ολωσδιόλου αντίθετα, αποτελεί μορφή **αδιάκοπης** ενέργειας. Είναι πολύ ευκολότερο να γίνεις «μέγας ανήρ» παρά να γίνεις «μεγάλος άνθρωπος». Η Ιστορία είναι γεμάτη παραδείγματα μεγάλων ανδρών. Αλλά έχει πολύ λίγους «ανθρώπους» να παρουσιάσει.

I. M. Παναγιωτόπουλος, Ο Σύγχρονος Άνθρωπος, Οι Εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα, 1988, 18η έκδοση (διασκευή)

Ασκήσεις

- A.** Να γράψετε στο τετράδιό σας την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε. (100-120 λέξεις)
- B1.** Να αναπτύξετε σε μια παράγραφο 100 έως 120 λέξεων το περιεχόμενο του αποσπάσματος που ακολουθεί: «*Η ανθρώπινη λαιμαργία, η δίψα της ευζωίας δεν αφήνει τόπο για ευγενικά αισθήματα. Κάτι περισσότερο: τα ευγενικά αισθήματα θεωρούνται ξεπερασμένα.*»
- B2. α)** Να βρείτε δύο τρόπους ανάπτυξης στην πρώτη παράγραφο του κειμένου («*Η “ανθρωπιά” ... “εν πολέμω και εν ειρήνη”*») και να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.
β) Ποια νοηματική σχέση εκφράζουν οι διαρθρωτικές λέξεις: *έτσι* (στην τέταρτη παράγραφο), *ωστόσο* (στην έκτη παράγραφο).
- B3. α)** Να γράψετε από ένα συνώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου: *αναλίσκεται, οικουμενική, διαστρεβλώσεις, ολωσδιόλου, ευζωίας.*
β) Να γράψετε από ένα αντώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου: *κοινόχρηστος, συμμετοχή, αυτοακυρώνεται, γνώση, αδιάκοπης.*
- B4. α)** Να αιτιολογήσετε τη χρήση των εισαγωγικών στις παρακάτω περιπτώσεις: «*αυτός είναι μεγάλος ανθρωπιστής*» (στην πρώτη παράγραφο), «*Ερυθρού Σταυρού*» (στην πρώτη παράγραφο).
β) Να εντοπίσετε στο κείμενο τρεις εκφράσεις με μεταφορική σημασία.
- Γ.** Σε άρθρο σας, που θα δημοσιευτεί σε τοπική εφημερίδα, να αναφερθείτε σε φαινόμενα που αποδεικνύουν το έλλειμμα ανθρωπιάς στην εποχή μας, αλλά και σε δραστηριότητες, ατομικές και συλλογικές, που αποσκοπούν στον περιορισμό αυτού του ελλείμματος. (500-600 λέξεις)

ΔΙΑΒΑΣΤΕ ΑΚΟΜΑ...

Το ανθρωπιστικό ιδανικό

Όπως το κάθε άτομο χρειάζεται έναν σκοπό στη ζωή του για να πάρει νόημα η ζωή αυτή, για να συντονίζει όλες του τις προσπάθειες προς μια ενιαία κατεύθυνση και να το βοηθά εντείνοντας τις δυνάμεις του να γίνεται ολοένα καλύτερο, το ίδιο και ένας ολόκληρος λαός. Αλλιώς, άτομο και λαός αφήνονται στην τύχη και ζουν ζωή της στιγμής, χωρίς προοπτική και ελπίδα για πρόοδο πραγματική. Όπως όμως στο άτομο ο σκοπός της ζωής του είναι δυναμογόνος όταν πηγάζει από μέσα του, από τις δικές του ανάγκες και δυνατότητες, έτσι και για τον λαό. Κι αυτόν μπορεί να τον

συγκινήσει και να τον εμπνεύσει μονάχα ένα ιδανικό που ριζώνει στο δικό του χώμα και στη δική του φυσική ζωή. Ιδανικό δηλαδή που πηγάζει από την ιστορία του και τη ζωντανή του παράδοση, που ταιριάζει με την ψυχολογία του, με τον τόπο του και τις ανάγκες που δημιουργεί.

Τέτοιο ιδανικό βγαλμένο μέσα από το ελληνικό χώμα και την ιστορία του λαού του είναι ο ανθρωπισμός. Ανθρωπισμός θα ειπεί να πλάθουμε ανθρώπους με γερό και ωραίο σώμα, με καθαρό στοχαστικό νου, με δυνατή θέληση και σεβασμό και αγάπη στους συνανθρώπους των. Ανοικτομάτες που είναι σε θέση να κρίνουν οι ίδιοι υπεύθυνα όσα προβλήματα τους παρουσιάζει η ατομική και ομαδική ζωή τους, χωρίς να παρασύρονται σαν άβουλη αγέλη από τον πρώτο δυνατό ή δημαγωγό της ημέρας· ανθρώπους ικανούς να εξασφαλίζουν οι ίδιοι με την προσωπική τους εργασία τους υλικούς όρους της ζωής των, όσοι χρειάζονται για να κρατιέται η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, να καταφάσκουν ελεύθερα τις δεσμεύσεις που επιβάλλει η ομαλή συμβίωση με τους συνανθρώπους των και η προκοπή τους· ικανούς να οργανώσουν τη ζωή της λαϊκής ολότητας όπου ανήκουν έτσι, που και τα άτομα και η ολότητα να προκόβουν και να καλυτερεύουν όλο και περισσότερο το επίπεδο της υλικής και πνευματικής των ζωής· για την προκοπή της να μη ρίχνουν την ευθύνη σε άλλους ή και στην τύχη, παρά να νιώθουν τον εαυτό τους όχι μόνο συνυπεύθυνο με τους φυσικούς ηγέτες αλλά και ως τον κυρίως υπεύθυνο· να βάζουν γι' αυτήν κάθε δυνατή προσπάθεια, δίνοντας οι ίδιοι την κατεύθυνση και υπερνικώντας εσωτερικές και εξωτερικές αντίθετες δυνάμεις, και να είναι πρόθυμοι να θυσιάσουν γι' αυτήν όχι μόνο την πουχία και τη βολή τους παρά στην ανάγκη και τη ζωή τους την ίδια. Ανθρώπους δηλαδή που έχουν υψωθεί από το ζωικό στο ανθρώπινο επίπεδο, που έχουν δουλέψει μέσα τους όσο γίνεται το ανθρώπινο βάθος και που πραγματικά ελεύθεροι στέκουν μοίρα στη μοίρα τους.

Ανθρωπισμός δεν θα ειπεί ισοπέδωση των ατόμων σε μια πολιτεία. Ο κάθε πολίτης έχει βέβαια δικαίωμα να ζησει και ν' αναπτύξει ελεύθερα τον εαυτό του μέσα στα όρια που επιβάλλουν σε όλους οι δεσμεύσεις για την ομαλή ομαδική συμβίωση ενός λαού και την προκοπή του· να τον αναπτύξει μάλιστα σύμφωνα με το φυσικό του, γιατί μόνον έτσι μπορεί και τον ψυχικό του κόσμο να δουλέψει βαθύτερα και στην πιο μεγάλη απόδοση να φτάσει. Από την άποψη δηλαδή του δικαίωματος για τη συντήρηση και την ελεύθερη ανάπτυξη της υλικής και πνευματικής των ζωής όλοι είναι ίσοι. Η ισότητα όμως αυτή δεν εξαφανίζει τις φυσικές διαφορές ανάμεσα στα άτομα, διαφορές και ως προς την ψυχοσύνταξη και ως προς τις ικανότητες και τη δυναμικότητα του καθενός. Αναγκαία συνέπεια των διαφορών αυτών σε μια πολιτεία καλά οργανωμένη είναι ο καθένας να παίρνει μέσα σ' αυτή τη θέση που του έχει ορίσει το φυσικό του και όχι η κοινωνική και οικονομική θέση του σπιτιού του, και στις ηγετικές θέσεις σε όλους τους κλάδους της δημόσιας ζωής ν' ανεβαίνουν εκείνοι που πραγματικά αξίζουν γι' αυτές. Συνέπεια δηλαδή είναι η σωστή ιεραρχία των προσωπικών αξιών, ιεραρχία που όχι μόνο θ' αναγνωρίζει ο κάθε πολίτης, παρά θα βοηθά και στο στήσιμό της.

Όπως τα άτομα διαφέρουν μεταξύ τους, έτσι και οι λαοί. Τις διαφορές αυτές δεν τις αρνείται το ανθρωπιστικό ιδανικό, αρνείται όμως τον χωρισμό των λαών σε λαούς κυρίων και λαούς σκλάβων ή λαούς που πρέπει να εξοντωθούν. Γι' αυτό όλοι οι λαοί έχουν την ανθρώπινη τους αξία,

την αξία του ανθρώπου, και όλοι έχουν το ίδιο δικαίωμα να ζήσουν ανθρωπινά και ν' αναπτύξουν τον εαυτό τους ελεύθερα. Αλλά κι εδώ εννοούμε την ελευθερία μέσα στα όρια που ορίζουν όσες δεσμεύσεις επιβάλλει σε όλα ανεξαιρέτως τα κράτη αυτό το ίδιο ανθρωπιστικό ιδανικό: η ελεύθερη μάλιστα ανάπτυξή τους πλουτίζει ποικιλότητα και υψώνει τη ζωή γενικά της ανθρωπότητας και τον πολιτισμό της.

Αλέξανδρος Δελμούζος (κοινωνιολόγος και εκπαιδευτικός, 1882-1943)

Φιλανθρωπία, Facebook και κέρδος

Το «παγωμένο μπουγέλο» (πιο γνωστό ως *Ice Bucket Challenge*) έχει σαρώσει στο Facebook τους τελευταίους μήνες. Σπάνια, καθώς ανανεώνεις τη σελίδα σου, δεν έρχεσαι αντιμέτωπος με κάποιον φίλο ή φίλη που είτε έχει «προκληθεί» είτε προκαλεί εσένα στο μπουγέλωμα. Εκ πρώτης όψεως, μοιάζει με μια καλή πρωτοβουλία: ο κόσμος ενημερώνεται, μαζεύονται χρήματα: όλοι είναι κερδισμένοι. Και όμως, στην πραγματικότητα, οι κύριοι κερδισμένοι είναι όσοι δουλεύουν στην ALSA¹, οι οποίοι πληρώνονται ήδη πολύ καλά, και όσοι μπουγελώνονται, οι οποίοι, παράλληλα με την αυτοεκτίμησή τους, ανεβάζουν κι ένα αστείο βιντεάκι στο Facebook.

Κάποιοι θέλουν ειλικρινώς να βοηθήσουν τους συνανθρώπους τους, κάτι ασφαλώς αξιέπαινο, μόνο που τα παγωμένα μπουγέλα για χάρη της ALSA πιθανότατα δεν είναι ο ενδεδειγμένος τρόπος για να το κάνουν. Υποψιάζομαι δε ότι μια μεγάλη μερίδα όσων μπουγελώνονται το κάνουν για να μαζέψουν like στο Facebook. Οι διάσημοι το κάνουν ως έναν τρόπο για να επιδείξουν τους, επίσης διάσημους, φίλους τους. Το όλο πράγμα έχει γίνει κάπως ιδιοτελές.

Σε ό,τι αφορά τα ποσά που έχουν συγκεντρωθεί, υπάρχουν επίσης ερωτηματικά. Η εκστρατεία της ALSA είναι, με μια πρώτη ματιά, επιτυχημένη, καθώς πάνω από 70 εκατομμύρια δολάρια έχουν ήδη δωρηθεί στη φιλανθρωπική οργάνωση. Ωστόσο, εκεί βρίσκεται ένα σημαντικό μέρος του προβλήματος: πολλές φιλανθρωπικές οργανώσεις λειτουργούν σχεδόν σαν επιχειρήσεις. Αυτό φαίνεται στις υπέρογκες αμοιβές των στελεχών της ALSA. Η Διευθύνουσα Σύμβουλος Τζέιν Γκίλμπερτ έχει ετήσιες απολαβές πάνω από 339.000 δολάρια, μια πολύ υπολογίσιμη ανταμοιβή για τις ευγενείς φιλάνθρωπες πράξεις της – για την ακρίβεια, τέτοιους μισθούς θα τους περιμέναμε μόνο σε κορυφαίες επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα. Κι όμως, περισσότερα από τα μισά χρήματα που μαζεύει η ALSA χάρη στα μπουγέλα θα καλύψουν τις αμοιβές των εργαζομένων της.

1. ALS (*Amyotrophic Lateral Sclerosis*): εκφυλιστική ασθένεια, γνωστή ως Αμυοτροφική Πλευρική Σκλήρυνση· συχνά αποκαλείται νόσος του Lou Gehrig. Εδώ η αρθρογράφος αναφέρεται στην ALS Association, τον μεγαλύτερο μη κερδοσκοπικό οργανισμό για την καταπολέμηση της ασθένειας.

Προφανώς, οι εργαζόμενοι πρέπει να πληρώνονται για τη δουλειά τους, όμως οι συγκεκριμένοι μισθοί μοιάζουν πολύ υψηλοί για ένα φιλανθρωπικό ίδρυμα, ειδικά όταν αυτοί καλύπτονται από το 50% των χρημάτων που το ίδρυμα μαζεύει απ' τις δωρεές. Πρέπει να γίνει προσπάθεια να μεγιστοποιηθούν τα ποσά που κατευθύνονται στον πραγματικό σκοπό της οργάνωσης, αντί να προσφέρονται τόσο πλουσιοπάροχοι μισθοί. Επιμένουμε σε αυτό το σημείο, γιατί μόνο το 27% των εσόδων κατευθύνεται στη χρηματοδότηση νέων ερευνών. Δηλαδή, από τα 70 εκ. δολάρια που έχουν συγκεντρωθεί ως τώρα, μόνο τα 17,5 εκ. θα πάνε στην έρευνα, που είναι αυτό για το οποίο οι άνθρωποι τα έδωσαν!

Δεν πρόκειται λοιπόν για ανιδιοτελή φιλανθρωπία με ηθικά κίνητρα, αλλά για εργασία πολύ καλά αμειβόμενη, κάτι που προσομοιάζει με τον τρόπο λειτουργίας μιας επιχείρησης. Το Ice Bucket Challenge και η διάδοσή του από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης προσφέρει ένα θαυμάσιο παράδειγμα: αποδεχόμενοι την πρόκληση να μας μπουγελώσουν με παγάκια, στην ουσία προσφέρουμε στην «επιχείρηση» δωρεάν διαδικτυακή διαφήμιση. Πρόκειται για μια πολύ έξυπνη στρατηγική μάρκετινγκ. [...]

Η ALSA δεν είναι η μόνη ένοχη: οι πρακτικές της είναι ενδεικτικές μιας ευρύτερης τάσης στον τρόπο και στους λόγους λειτουργίας των φιλανθρωπικών οργανώσεων. Έχουμε την τάση να αντιμετωπίζουμε τις φιλανθρωπικές καμπάνιες και δράσεις με θετικό τρόπο, σαν ενέργειες που βοηθούν στην καταπολέμηση της κοινωνικής αδικίας. Οι φιλανθρωπικές οργανώσεις παρουσιάζονται ως καλοπροαίρετες και αγαθοεργές, ενώ συχνά επιδίδονται σε επιχειρηματικές πρακτικές. Η ALSA, για παράδειγμα, έχει επενδύσεις ύψους 6,7 εκ. δολαρίων.

Οι φιλανθρωπικές και μη κυβερνητικές οργανώσεις μάς παρασύρουν στη σκέψη ότι συνεισφέρουμε σε θετικές αλλαγές, ενώ συχνά αυτό δεν συμβαίνει. Στη μικροκλίμακα, μπορεί πράγματι να συνεισφέρουμε σε μικρές αλλαγές: ένα σχολείο μπορεί να χτιστεί εδώ ή εκεί, για παράδειγμα, κάτι που μοιάζει θετικό. Εντούτοις, στη μεγάλη κλίμακα, η επίδραση είναι πολύ μικρή. Εκατομμύρια, αν όχι δισεκατομμύρια, δολάρια διοχετεύονται στην καταπολέμηση της πείνας στον κόσμο, στην προστασία του περιβάλλοντος ή στην ανακούφιση των φτωχών, όμως πολύ μικρή πρόοδος σημειώνεται σε αυτά τα ζητήματα. Σε κάθε περίπτωση, είναι φανερό ότι αυτού του τύπου η αντιμετώπιση δεν φέρνει αποτελέσματα και δεν φτάνει στη ρίζα των προβλημάτων.

Κάνοντάς μας να πιστεύουμε ότι βοηθάμε στην καταπολέμηση της αδικίας σε παγκόσμια κλίμακα, η φιλανθρωπία δημιουργεί ένα κλίμα το οποίο επιτρέπει στις κυβερνήσεις και τις παγκόσμιες ελίτ να φορτώσουν τις δικές τους ευθύνες στον ευρύτερο πληθυσμό. Οι κυβερνήσεις, ιδίως του δυτικού κόσμου, θα έπρεπε να εργάζονται για την άρση των ανισοτήτων και την παροχή υψηλής ποιότητας ιατροφαρμακευτικής κάλυψης σε όλους. Αντί γι' αυτό, ψαλιδίζουν τις δημόσιες υπηρεσίες και φορτώνουν το βάρος της «φιλανθρωπίας» στους απλούς πολίτες. Κάτι που σημαίνει ότι οι συννηθισμένοι άνθρωποι των ανώτερων μεσοστρωμάτων θα δίνουν κάποια μικροποσά, και οι πλούσιοι θα κόβουν πότε πότε κάποια μεγάλη επιταγή, συνεχίζοντας να παίζουν τον ρόλο τους στο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα, που παράγει μεγαλύτερη ανισότητα, περισσότερο πόνο και μη αναστρέψιμη περιβαλλοντική υποβάθμιση. Οι πλούσιες ελίτ διαθέτουν αρκετά

χρήματα για να εξαλείψουν με ευκολία τα περισσότερα από τα προβλήματα που προσπαθεί να καταπολεμήσει η φιλανθρωπία. Μόνο που δεν υπάρχει αληθινή επιθυμία για ριζική λύση· το θέμα είναι να περνάμε στα προβλήματα κάποιο λούστρο φιλανθρωπίας.

Αφού προσφέρουμε τον οβολό μας για φιλανθρωπικούς σκοπούς, γυρνάμε την πλάτη τεμπέλικα και αμελούμε να μελετήσουμε σε βάθος τα σχετικά ζητήματα. Μια επιταγή ξεπλένει τη συνείδησή μας και μας επιτρέπει να επιστρέψουμε στην καθημερινή μας ζωή. Ο καπιταλισμός (όπως τουλάχιστον τον γνωρίζουμε) πηγαίνει με τη φτώχεια και τον πόνο όπως το γιν πάει με το γιανγκ. Αυτός είναι ο τρόπος λειτουργίας του και η φιλανθρωπία είναι ένας βολικός τρόπος να μην ασχολούμαστε με τον μετασχηματισμό της κοινωνίας. Η φιλανθρωπία μάς αποτρέπει από το να ρωτάμε τις βαθύτερες ερωτήσεις και να κάνουμε τη σύνδεση μεταξύ του καπιταλισμού και της κοινωνικής αδικίας, και αυτό βολεύει μια χαρά τις κυβερνώσες ελίτ.

Αντί λοιπόν να δίνουμε ένα μικρό μέρος των εισοδημάτων μας για φιλανθρωπικούς σκοπούς, θα έπρεπε να αρχίσουμε να αμφισβητούμε την καπιταλιστική παγκόσμια τάξη στην οποία μετέχουμε, αντιμετωπίζοντάς την ως βασική αιτία των ανισοτήτων. [...] Και εντάξει, δεν είναι κακό να συμμετέχουμε σε έναν οιονεί αλτρουισμό όπως το Ice Bucket Challenge, φτάνει να ξέρουμε ότι έτσι δεν βοηθάμε στο να αλλάξει το σύστημα, απλώς το διευκολύνουμε.

Σινγκ Άμπ (ερευνήτρια), εφημ. Αυγή (διασκευή)

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΘΕΜΑΤΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ*

Καθώς όλο και περισσότερο ο πολιτισμός μας ακολουθεί μια πορεία απανθρωποποίησης και κατάπτωσης των ηθικών αξιών, κορυφώνεται το αίτημα όλων για την εφαρμογή ενός ουσιαστικού και καθολικού ανθρωπισμού, που έχει κέντρο του τον άνθρωπο.

1

Σε μια ομιλία που θα εκφωνήσετε σε φιλανθρωπική εκδήλωση που διοργανώνει το σχολείο σας να προσδιορίσετε την έννοια του ανθρωπισμού και των αρχών που πρεσβεύει και να προτείνετε τρόπους για να υλοποιηθούν αυτές στην εποχή μας. (500-600 λέξεις)

* Κατευθυντήριες γραμμές για τα θέματα παραγωγής γραπτού λόγου δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

2

Απέναντι στους συνανθρώπους τους που υποφέρουν και δυστυχούν πολλοί πολίτες επιλέγουν να δείξουν την αλληλεγγύη τους μέσω της φιλανθρωπίας, η οποία παίρνει κυρίως τη μορφή της χρηματικής βοήθειας ή του εθελοντισμού. Πώς κρίνετε τη στάση αυτών των ανθρώπων; Θεωρείτε ότι η φιλανθρωπία αρκεί για να αντιμετωπιστούν ριζικά τα οξύτερα ανθρωπιστικά προβλήματα του κόσμου μας; Να αναπτύξετε τεκμηριωμένα τις απόψεις σας σ' ένα άρθρο που θα δημοσιευτεί στον τοπικό Τύπο. (400-500 λέξεις)

Κριτήριο Αξιολόγησης*

Η σύγχρονη κρίση του ανθρωπισμού

Ο σύγχρονος πολιτισμός παρουσιάζει έκδηλα σημάδια κρίσης. Όσο κι αν ορισμένοι επιμένουν να παρουσιάζουν την κρίση αυτή ως **παροδική** ή ως εύλογη στη διαρκή εξελικτική του πορεία, πλανάται, ωστόσο, ο φόβος πως βρισκόμαστε αντιμέτωποι με μια προϊούσα παρακμή του, επειδή οι ρίζες της κρίσης αυτής εισχωρούν βαθιά, ως την ουσία του. Υπάρχει, δηλαδή, η εκτίμηση πως η σημερινή κρίση οφείλεται στο γεγονός ότι ο πολιτισμός μας τείνει **να παραγκωνίσει** –επιβουλεύεται, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε– την αιτία της ύπαρξής του, τον άνθρωπο. Δεν πρόκειται, συνεπώς, για μια επιπόλαιη και παροδική κρίση, αλλά για βαθιά κρίση ανθρωπισμού, καθώς ο άνθρωπος έπαψε να αποτελεί το **αμετακίνητο** μέτρο της ζωής.

Η κρίση αυτή εκδηλώνεται με πολλούς και διάφορους τρόπους. Κύριο, όμως, χαρακτηριστικό της σε όλες τις περιπτώσεις είναι ότι ο άνθρωπος έχει πάψει να αποτελεί σκοπό. Έχει υποβιβαστεί σε μέσο. Το άτομο δε **λογαριάζεται** πια ως ιδιαίτερη ανθρώπινη ύπαρξη, άξια φροντίδας και σεβασμού· υπολογίζεται περισσότερο ως μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης, ως στοιχείο στους δείκτες της στατιστικής, ως ποσοστιαία μονάδα στα οικονομικά και δημογραφικά μεγέθη. Αυτή η εκμηδένιση της προσωπικότητας, σε συνδυασμό με το γιγαντισμό των σύγχρονων κοινωνιών και την πολιτιστική ομοιομορφία τους, οδήγησε στη μαζικοποίηση του ανθρώπου. Δεν είναι, ούτε νιώθει πως είναι, μέλος μιας κοινότητας ανθρώπων, όπου με τις αποφάσεις του, την εργασία του, τη συμπεριφορά του και τη συμμετοχή του στις πολιτικές διαδικασίες μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση της κοινωνικής ζωής. Ο άνθρωπος σήμερα αισθάνεται όχι ως μέρος ενός κοι-

* Οι απαντήσεις στο Κριτήριο Αξιολόγησης δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

νωτικού συνόλου ανθρώπων, αλλά ως μόριο μιας «υπό επεξεργασίαν» μάζας, στην οποία μπορεί εύκολα να αντικατασταθεί και για την οποία δεν έχει και ιδιαίτερη σημασία.

Θα περίμενε κανείς ότι αυτή η, έστω, υποχρεωτική συμβίωση των ανθρώπων θα συνέσφιγγε, τουλάχιστον, τις διαπροσωπικές σχέσεις, όμως μάλλον το αντίθετο συμβαίνει: οι άνθρωποι δεν μπορούν να επικοινωνήσουν και να δημιουργήσουν ουσιαστικούς δεσμούς μεταξύ τους. Ζουν απομονωμένοι και αποξενωμένοι. Η μοναξιά αποτελεί ένα από τα σοβαρότερα κοινωνικά προβλήματα στην εποχή μας. Το πρόβλημα αυτό θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως αποτέλεσμα ατομισμού και εγωισμού. Αυτή είναι η φαινομενική πλευρά του. Την ουσία του θα πρέπει να την αναζητήσουμε στην αδιαφορία για την προσωπική ύπαρξη του άλλου, για το συνάνθρωπο. Και αυτή είναι, ίσως, η αιτία που στρέφει τον άνθρωπο στον εαυτό του σαν σε έσχατο καταφύγιο, καθώς βλέπει γύρω του αδιαφορία γι' αυτόν και προβλήματα απειλητικά.

Και η αποξένωση αυτή προχωρεί πιο πέρα· φτάνει ως την αλλοτρίωση, ένα φαινόμενο με τραγική διάσταση. Ο σύγχρονος άνθρωπος, ο παντογνώστης, ο παντοδύναμος, δεν είναι κύριος του εαυτού του και της ζωής του, δεν εξουσιάζει και δεν κατευθύνει τα δημιουργήματά του. Έχει μεταβληθεί σε εξάρτημα και υπηρετή τους. Χειρίζεται με επιδεξιότητα τις μηχανές, τις τελειοποιεί, παράγει άφθονα αγαθά, αλλά διαπιστώνει με οδύνη πως το προϊόν της εργασίας του, αλλά και η ίδια η εργασία του υπηρετούν συχνά αλλότριους και όχι ανθρώπινους σκοπούς. Αντιμετωπίζεται σαν εργαλείο, συμπεριφέρεται σαν εργαλείο και μηχανοποιείται. Έτσι, χάνει τα ουσιοωδέστερα **γνωρίσματά** του, την ελεύθερη βούληση και κρίση του· τη δυνατότητα να σκέφτεται και να αποφασίζει ελεύθερα, να οργανώνει τη ζωή του όπως αυτός θέλει, να δημιουργεί για τον εαυτό του, τον άνθρωπο.

Σπ. Κούτρας, Πειστικός λόγος, τεύχος Β', εκδ. Σαββάλας

Ασκήσεις

- A.** Να αποδοθεί περιληπτικά το κείμενο. (100-120 λέξεις)
- B1.** «Τα ουσιοωδέστερα γνωρίσματα του ανθρώπου είναι η ελεύθερη βούληση και η κρίση του». Χρησιμοποιώντας την πρόταση αυτή ως θεματική πρόταση, να γράψετε μια παράγραφο που να αναπτύσσεται με τη μέθοδο της αιτιολόγησης. (100-120 λέξεις)
- B2.** Να βρείτε τα δομικά μέρη και τον τρόπο ανάπτυξης της τρίτης παραγράφου του κειμένου (Θα περίμενε κανείς ότι ... και προβλήματα απειλητικά).
- B3.** Με ποιες διαρθρωτικές λέξεις επιτυγχάνεται η συνοχή μεταξύ των περιόδων της πρώτης παραγράφου (Ο σύγχρονος πολιτισμός ... μέτρο της ζωής) και ποια νοηματική σχέση εκφράζουν;
- B4. α)** Να γράψετε από ένα συνώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου: *παροδική, να παραγκωνίσει, αμετακίνητο, λογαριάζεται, γνωρίσματα.*

- β) *κρίση*: Να σχηματίσετε δύο προτάσεις στις οποίες η λέξη *κρίση* να έχει διαφορετική κάθε φορά σημασία.
- Γ. Όπως διαπιστώνεται και από τον συγγραφέα του παραπάνω κειμένου, ο σύγχρονος πολιτισμός διέπεται από μια βαθιά κρίση ανθρωπισμού. Ποια πιστεύετε ότι είναι τα αίτια αυτής της κρίσης και πώς θα μπορούσε το άτομο να συμβάλει στην υλοποίηση των ανθρωπιστικών αξιών και στη δημιουργία ενός πιο ανθρώπινου κόσμου; Να αναπτύξετε τις απόψεις σας σ' ένα κείμενο που θα αναρτηθεί στην ηλεκτρονική εφημερίδα του σχολείου σας. (500-600 λέξεις)